

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУНУМ

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ПОСЛЕДИПЛОМСКИХ СТУДИЈА

Одлуком већа Департмана Последипломских студија Универзитета Сингидунум бр.4-185-1/2016, донетој на седници одржаној 16.05.2016. године, одређени смо за чланове Комисије за оцену докторске дисертације под називом: "Утицај страних улагања на развој осигурања у земљама у транзицији", кандидата мр Александре Стојаковић, о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кандидат Александра Стојаковић рођена је 08.12.1975. године у Суботици. Дипломирала на Економском факултету у Суботици, Универзитета у Новом Саду, 1999. године на смеру финансије и рачуноводство. Магистарске студије завршила је на смеру менаџмент у услужном бизнису и одбранила магистарски рад на Економском факултету у Суботици, Универзитет у Новом Саду, 2006.године на тему: "Примена SWOT анализе у тржишном позиционирању производа осигурања".

Запослена је у компанији "ДДОР Нови Сад "а.д.о., од 1999. године. После приправничког рада на пословима осигурања и реосигурања од 2000-2003. обавља послове стручног сарадника, аквизитера осигурања. У току даље каријере почевши од 2003. обављала је послове заменика шефа одељења осигурања моторних возила до 2009. од када до данас обавља послове underwriter-а.

Настављајући даље усавршавање и продубљивање знања повезује теоријско знање и праксу. Неки од од објављених радова у вези са темом која је предмет обраде докторске тезе су :

1. *Insurance industry in selected countries in transition*, European Journal of Applied Economics (M52); добијена позитивна рецензија чланка и биће објављен у часопису.
2. *Значај иновација на тржишту осигурања*, Часопис "ДДОР Нови Сад "а.д.о., Нови Сад, бр. 276, јул-септембар 2009.
3. *Мотивација и понашање осигураника као корисника услуге осигурања*, Часопис Спољнотрговински саветник, Београд, 2009.
4. *Значај примене SWOT анализе у тржишном позиционирању производа осигурања*, Часопис Спољнотрговински саветник, Београд, 2009.

Списак коришћене литературе обухвата 225 јединица које чине књиге, студије, чланци и реферати од којих су посебно наведене интернет адресе (46), закони и документа (15). Од укупно коришћене литературе 18 јединица је инострана (на енглеском) док 65 јединица чине

радови српских аутора што је у складу са темом дисертације. Уз основни текст, дисертација садржи и 15 табела, 15 графикана, 15 слика и 18 приказа које допуњују презентирану анализу чији је списак представљен у прилогу рада што чини укупно 222 стране.

Контрола рада кроз софтвер на преклапање (антиплагијат) показала је задовољавајући резултат.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Делатност осигурања специфична је у односу на друге делатности, јер се огледа у заштити од будућих ризика, а покриће ризика се постиже уједињавањем многобројних по правилу и могућности настанка истоврсних ризика.

Од степена економског развоја економије зависи и развој делатности осигурања. Такође, делатност осигурања обезбеђује кумулирање новчаних средстава које представљају значајну финансијску подршку економији. Из тог разлога већина земаља тежи унапређењу економије путем инвестиција где осигурање има велику улогу. Руководећи се таквом политиком државе Југоисточне Европе теже да нађу своје место међу развијеним државама Европске Уније или света путем олакшања и либерализације страних инвестиција, без обзира у ком оне облику биле.

Основна покретачка снага економија земаља које су у транзицији огледа се у страним директним инвестицијама. Главни модел улагања капитала на тржиште предствљају *green field* инвестиције поготову у региону Југоисточне Европе. Овај најпожељнији облик улагања акумулираних средстава је погодан у периоду кад транзиција већ одмакне, што се огледа у стабилизацији тржишта, уређенијем законодавству, контроли квалитета и нивоа услуга уз генерално смањење ризика.

Предмет рада ове докторске дисертације заснива се на истраживању утицаја страних инвестиција на развој осигурања у одабраним земљама региона бивше Југославије, од којих су неке постале чланице Европске уније (ЕУ) Словенија и Хрватска, оних које нису чланице ЕУ Србија, Македонија и Црна Гора, и земаља региона које су постале чланице ЕУ, Мађарска и Румунија. Период истраживања обухвата период од 2010-2014 године.

Циљеви обраде дисертације овог истраживања постављени су у складу са темом и њима треба:

1. Да се утврди место осигуравајућих друштава и страног капитала на тржиштима у земљама у транзицији,
2. Да се утврди њихов уплив на развитак домицилног тржишта осигурања,
3. Да се утврди деловање страног капитала преко друштава за осигурање на општи привредни развој анализираних земаља, као и
4. Да се посебно истакне утицај иностраних осигуравача на унапређење осигуравајућег тржишта у Србији.

Осигуравајуће компаније, као институционални инвеститори, имају значајну улогу на финансијском тржишту. Утицај осигуравача се манифестује како у обезбеђивању стабилности улагања тако и у јачању конкуренције. Приметан тренд у последњих неколико година и сасвим реална очекивања су, да ће осигуравајуће компаније у будућности стећи позицију водећих финансијских инвеститора који својим значајним износима капитала инвестирају у различите области финансијског тржишта.

Анализом значаја у развоју осигурања за привреду, нарочито утицај која осигурања имају на страна улагања, у свакој земљи у транзицији очекује се одређени поврат инвестиције односно постоје висока очекивања од прихода од премије у односу на инвестиције које су учињене у

тим земљама. Велики број земаља у свету се налази у процесу транзиције у којима је привреда нестабилна, а посебно због опште економске ситуације у Европи пословни резултати нису подједнако задовољавајући како у земљама које су прошле транзиционе реформе тако и у земљама код којих још увек трају. У таквом сличном положају се налази и наша земља. Оваква ситуација умногоме отежава пословање страних предузећа, а као гаранцију да страна предузећа осигуравају своје инвестиције, па тако са инвестицијама долазе и страни осигуравачи. Једино се у повољном положају налазе домаће осигуравајућа друштва које у великим пројектима врше осигуравајуће послове у корист страних улагача, јер доласком страних осигуравача и инвестиција утиче се на план развоја тржишта осигурања.

3. ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Сходно предмету и постављеним циљевима докторске дисертације истраживање се базирало на следећим релевантним хипотезама:

На основу претходних ставова о предмету и циљу истраживања постављена је генерална хипотеза да се у делатности осигурања одвијају многе економске промене које мењају услове и производе осигурања, као и привредни допринос у позитивном или негативном развоју у Србији и другим земљама у транзицији. Ова хипотеза се доказује и у правцу основног мерила успешности кроз постизање обавеза осигуравача и достизања циљног профита. Такође се надовезују и помоћне хипотезе формулисане кроз ставове који гласе:

1. У Републици Србији и околним земљама долазак страних осигуравача утиче на развој тржишта осигурања;
2. Инострана друштва за осигурање утичу на свеукупан привредни и друштвени развој;
3. У Републици Србији део друштава осигурања треба да остане у домаћем власништву, као уносна делатност са великим потенцијалом.

Хипотеза истраживања је постављена тако да се дође до одређених сазнања са аспекта значаја страних улагања за процес развоја земаља у транзицији.

Истраживање је показало да се корисност деловања страних осигурања огледа првенствено у доношењу нових производа и преносу знања, јер је домаћа понуда прилично традиционална. Инострана друштва за осигурање утичу на свеукупан привредни развој на дужи временски период, што указује да је конкурентски утицај у унапређењу услуга осигурања уско повезано са економским развојем земаља у транзицији. Исто тако показало се да инострана предузећа, фондови и слично који послују у Србији треба да одаберу осигуравајуће друштво које ће им понудити најбоље услове: најразноврснију понуду, најниже цене и најповољније услове плаћања.

4. МЕТОДИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу постављеног циља и хипотезе истраживања проистекао је начин примењених метода истраживања. Категорије, процеси и фактори који су повезани са предметом истраживања посматрани су и анализирани у међусобној условљености, тако да је примењен дијалектички метод.

Осим тога, за истраживање и рад примењени су и следећи методи:

- Индуктивна метода – истраживање обухвата осигуравајућа друштва у Србији и околним земљама при чему се изводе општи закључци, метода анализе и синтезе,
- Компаративна метода – упоређује се више различитих приступа реализацији страних улагања у осигурање како у Србији, тако и у региону; метода *SWOT* анализе и начини на који се они допуњавају (снаге и слабости осигуравајућег друштва; предности и опасности из окружења), метода дескрипције и компарације,
- Методе анализе садржаја засноване на финансијским извештајима осигуравајућих компанија и Народне Банке Србије,

У истраживању и раду на самој дисертацији примењује се стандардни методолошки приступ који садржи истраживање домаће и стране стручне економске литературе у вези са осигурањем и његовим развојем са приливом страних улагања у Србији и околним земљама. Важне су и публикације везане за привредна кретања у Србији и региону, као и друга стручна економска литература.

5. САДРЖАЈ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација подељена је у шест поглавља са уводним, закључним разматрањима, литературом и прилозима.

У делу уводних разматрања образлаже се предмет истраживања, досадашњи проблеми и резултати у његовом проучавању. Дефинише се циљ истраживања и хипотезе са нагласком на очекиване резултате у дисертацији, уз кратак опис структуре и садржај рада.

Прво поглавље бави се теоријским приступима привредном значају осигурања и страних улагања у ову делатност; упућује на позитиван утицај страних улагања у самој делатности осигурања приметан кроз одређене промене које најпре осете корисници осигурања (појава шире и атрактивније лепезе производа осигурања и то највише у сегменту производа за физичка лица). Уз то, на тржишту се развија много оштрија конкуренција међу осигуравачима, са великим искуством и праксом у пословању на развијеном европском тржишту осигурања.

Друго поглавље приказује различите облике страних улагања у осигурање чиме се указују на значај улагања страног капитала. Основни облици улагања одвијају се оснивањем филијала кроз отварање нове компаније или куповином постојеће домаћег друштва за осигурање, отварање агенција за заступање и посредовање у осигурању, као и оснивање представништва или добијање *green field* лиценци за обављање одређених врста осигурања страног осигуравајућег друштва. Нагласак је стављен и на користи којима страни осигуравачи доприносе развоју домаћег тржишта осигурања, а најчешће су побољшање услуге осигураницима и побољшање квалитате регулативе осигурања, повећање домаће штедње, уједно и прилив страног капитала, затим трансфер технолошког и менаџерског знања и искуства, као и подстицај домаћој привреди кроз отварања нових квалитетних радних места.

Треће поглавље детаљно се бави парцијалним активностима стратегијског пословања осигуравајућих компанија. У складу са тим пословним активностима, спроводи се низ мера приликом сагледавања анализа и резултата унутар саме компаније које имају значајан утицај на развијање портфеља и стварање конкурентске предности компаније. Осигуравајуће компаније, као финансијске институције, суочавају се са одређеним проблемима очувања извора конкурентске предности, што доводи у питање квалитет пружања услуга корисницима осигурања.

Четврто поглавље приказује промене у понуди осигуравајућих услуга услед нових инвестиција у циљу очувања иновativно организационе културе указујући на потребе и обавезе менаџмента да дефинише подручја пословања друштва за осигурање, производа осигурања и јасне стратегије формирања савременијих и напреднијих производа осигурања. Осигуравајућа друштва организују развој новог производа уз већ постојеће производе осигурања, који се диференцирају на више сегмената или развој потпуно новог вида осигурања, који обухвата више производа осигурања у једну целину.

Пето поглавље бави се анализом висине и састава премије и долази до закључка да без обзира на тржишне разлике између свих региона, бројни фактори имали су утицај на експанзију осигурања, како животног тако и неживотног. Пре свега у земљама где долази до старења популације дошло је до преусмеравања са традиционалног животног осигурања на пензијско осигурање, због тога на тржишту у настајању популација је релативно млада и генерално долази до повећане продаје свих производа. Кључни параметри анализе развијености тржишта осигурања су премија осигурања по становнику, као и учешће укупне премије осигурања у бруто домаћем производу. Може се закључити да је приоритетни параметар који дефинише кретања тржишта осигурања неке земље директно условљен нивоом економске развијености. Неликвидни осигураници у сектору правних лица и осиромашено становништво чине највећи број осигураника у Републици Србији. Додатна чињеница је непознавање значаја сектора осигурања као фактора развоја и мањак свести о потреби личне сигурности. Структура портфеља осигурања Републике Србије према извештајима Народне банке Србије (НБС), није на завидном нивоу. НБС је друштвима за осигурање препоручила да јачају корпоративно управљање, кроз унапређење процеса интерне контроле, унапређење техника вредновања улагања, управљање ризицима, јачање транспарентности и побољшање односа према клијентима, као и активну едукацију потенцијалних осигураника, чиме се допринело јачању поверења и даљем развоју делатности осигурања.

Шесто поглавље обухвата анализу деловања конкурентске стратегије улагања на тржишту осигурања. Указује се на неравномерност развоја осигурања са нагласком на регионални, економски и инвестициони аспект развоја. Трендове развоја намећу продорна конкуренција између осигуравајућих компанија у циљу проширења портфеља и пружања квалитетније услуге осигурања. То подразумева транспарентан имиџ, визију и приоритете, који се остварују кроз активну улогу страних улагања, која подстичу развој осигурања. Страни инвеститори улажу капитал из једног најбитнијег разлога, да остваре профит, при чему највише вреднују сигурност улагања. Основне конкурентске предности иностраних инвестиција огледају се у значајним финансијским средствима, савременијим технологијама и развијенијим стандардима пословања, што уједно доприноси развоју услуга осигурања и фондова за дугорочна улагања. Дакле, стварају се промене у окружењу које захтевају и промене у понашању осигуравајућих компанија како на тржишту осигурања у Србији, тако и у околним земљама.

Завршни део Закључна разматрања наводи на основне закључке који произилазе из садржине претходних поглавља, а односе се на постављене циљеве, хипотезе и допринос докторске дисертације. Сумирају се полазне тезе и дају остала закључна разматрања, која веома језгровито обухватају претходно приказана истраживања.

6. ОЧЕКИВАНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

Изабрана тема је изузетно актуелна, нарочито за земље које настоје да развију делатност осигурања као што је Србија.

У научном доприносу даје се нагласак на истраживање постојећег утицаја страних улагања за процес развоја тржишта осигурања у Србији и регионалним земљама у развоју као што су Хрватска, Црна Гора, Македонија, Мађарска и Румунија. Искуства европских земаља у транзицији указују на различито напредовање економија, при чему се и достигнути ниво развијености ових земаља разликује, па самим тим и региона. Различити резултати наведених земаља, са аспекта страних улагања, показују да је оптимална инвестициона клима како у националној економији тако и у региону дугачак процес. У том смислу од великог значаја је дефинисање фактора који су кључни за прилив страних улагања, као и њихов утицај на унапређење процеса реструктурирања и укупан економски раст земаља у развоју. Код земаља високог ризика неопходно је утврдити који су то лимитирајући фактори, помоћу искустава других европских земаља и земаља у региону, потребно је препознати и негативне аспекте који повећавају ризик пословања и умањују економске резултате финансијских улагања.

Анализом економских параметара утврђено је да иако је чланица Европске уније Хрватска и даље има ознаку нестабилности банкарског система. Србија и Босна и Херцеговина су верификоване као земље средње високог ризика уз ризике од могућег неплаћања државе, нестабилности банкарског система, корупције и мешања политике. Црна Гора и Македонија означене као земље средњег ризика, уз висок ризик од потенцијалног политичког насиља у Македонији. Процењује се да тржиште осигурања у Србији има значајан потенцијал, приоритетно у сегменту животног осигурања. Поређење са искуствима развијенијих тржишта осигурања указано је да је пред државама у развоју постоји добар потенцијал за развој тржишта осигурања у наредном периоду. Овај сектор се у пракси формира након банкарског сектора.

Научно истраживачки рад је веома користан у научном смислу јер пружа систематизована знања у области која се истражује.

7. ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу увида у приложену пријаву, Комисија закључује да кандидат Александра Стојаковић, магистар економских наука из Суботице испуњава све суштинске и формалне услове предвиђене Статутом Универзитета Сингидунум за приступање одбрани докторске дисертације.

Тема коју је кандидат обрадио у докторској дисертацији је актуелна, значајна и недовољно истражена. Предмет и циљ истраживања, постављене научне хипотезе, предложена методологија научно-истраживачког рада, структура докторске дисертације и остварени резултати и практични допринос, као и одабрана литература, сасвим су примерени потреби обраде теме докторске дисертације.

Дисертација представља свеобухватни оригинални научни рад из области осигурања и пословања земаља у транзицији у региону. Примењена анализа указује на повољан утицај уласка развијених иностраних компанија за осигурање на тржишта земаља у транзицији али уз неопходну правну регулативу рада делатности осигурања нарочито у делу утврђивања потребних фондова и самопридржаја осигуравајућих компанија.

Полазећи од напред наведеног, Већу Департмана за последипломске студије и Сенату Универзитета Сингидунум предлаже да прихвати докторску дисертацију кандидату **Александри Стојаковић**, магистру економских наука из Београда, под насловом "**Утицај страних улагања на развој осигурања у земљама у транзицији**", и одобри њена јавна одбрана.

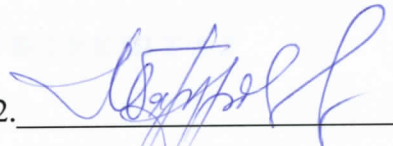
У Београду,

Чланови Комисије

_____ 2016.

1.

Др Љиљана Јеремић, ван. професор, ментор

2.

Др Лидија Барјактаровић, ван. професор, председник

3.

Др Зоран Вујовић, доцент